

Kuusi ja seitsemän veljestä¹

1

Muutamissa *Toivioletki Nurmijärvelle* teoksensa luvuissa J. V. Lehtonen kertoo siitä vaivalloisesta työstä, jota hän joutui suorittamaan selvittäessään Aleksis Kiven lukemaa kirjallisuutta. Hän kohdisti huomionsa toisaalta niihin Kiven omistamiin kirjoihin, jotka Charlotta Lönnqvistin kuoleman jälkeen pidetyssä huutokaupassa olivat hajaantuneet pitkin Siuntion pitäjää ja sen ulkopuolellekin, sekä toisaalta Kiven eri tahoilta lainaamiin kirjoihin.² Jossakin määrin yllättävää on, että Helsingin yliopiston kirjaston lainausluetteloiden tarkistaminen vuosilta 1857—1870 tuotti täysin kielteisen tuloksen, ts. Kivi ei ollut lainannut sieltä ainoatakaan teosta. Silloisen Ylioppilaskirjaston kohdalla sen sijaan etsijän vaivat tulivat täysin mitoin korvatuiksi. Kivi oli lainaillut sieltä kirjoja toukokuusta 1859 toukokuuhun 1864 eli suunnilleen koko sen ajan, jonka hän kuului yliopistoon.³ Luetteloiden mukaan hän luki sieltä ruotsinoksina mm. Plutarkhoksen *Elämäkerrat*, Molièren näytelmiä, Aristofaneen *Pilvet* ja *Ossianin laulut*.⁴ Myöhemmin hän näyttää käyttäneen Kaarlo Bergbomia lainojensa välittäjänä.

Tällä kertaa kiinnostaa lähinnä se, että Kivi lainasi Ylioppilaskirjastosta 1862 myös viisi Walter Scottin romaania.⁵ Tämä tapahtui siis ajankohtana, jolloin kirjailija eli henkisesti erittäin vireää ja tuloksellista kauttaan: *Kullervo* ja *Nummisuutarit* alkoivat hah-

¹ Suomen Kielen Seuran kokouksessa 9. 4. 1970 pidetty esitelmä.

² J. V. Lehtonen, *Toivioletki Nurmijärvelle*. Helsinki 1933. S. 47.

³ Mts. 49.

⁴ Mts. 50—53.

⁵ Mts. 52.

mottua lopulliseen muotoonsa, ja *Seitsemän veljeks*en ensimmäiset aiheet liikkuvat hänen mieleensä. Näyttää kuitenkin siltä, että tutkijat ovat olleet sangen vähän kiinnostuneita Scottin mahdollisesta vaikutuksesta. Muutamia melko merkityksettömiä viittauksia on tehty; tärkein niistä koskee *Atlantta* runon esikuvaa.⁶

En aio puuttua tässä yhteydessä Scottin ja Kiven suhteisiin koko laajuudessaan. Esitän lähinnä vain joitakin vertailuja yhden Scottin romaanin, *Rob Royn*, ja *Seitsemän veljeks*en välillä. *Rob Roy* oli Kivellä lainassa huhtikuusta syyskuuhun mainittuna vuonna, jotenkin täsmälleen viisi kuukautta; ehkä sopii olettaa, että hän syventyi kirjaan perusteellisesti. — Mainitsen ohimennen, että Kiven lainaamat Scottin romaanien kappaleet, jotka kuuluvat 1850-luvulla Tukholmassa ilmestyneiden ruotsinnosten sarjaan, ovat nykyisin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kirjaston hallussa.

2

Ennen vertailuihin siirtymistä lienee kuitenkin tarpeellista muistuttaa lyhyesti Walter Scottin asemasta siinä kirjallisessa kentässä, joka osaltaan muodostaa Kiven tuotannon taustan.

Yleisesti tiedetään, että Scott on ehkä tärkein suunnannäyttävä 1800-luvun alkupuolen eurooppalaiselle romaanille. Hän aloitti historiallisilla romaaneillaan vuosisadan ehkä näkyvimmän kirjallisen muotilajin. Hänen kotiseutuaiheet romaaninsa ovat kuitenkin osoittautuneet yleisen kehityksen kannalta merkityksellisemmiksi. Niillä hän lopullisesti rikkoi sen perinteen, että romaanin tapahtumien tuli olla sidoksissa kangistuneeseen kirjalliseen ympäristöön ja kaavamaisiin henkilötyyppeihin. Sijalle tuli oman ympäristön tarjoama materiaali maisemineen, ihmisineen ja niihin liittyvine omalemmaisine henkisine perinneaineksineen. Samalla kaavoittuneiden muototyyppien tilalle alettiin etsiä vapautunutta aiheenvalintaa vastaavia rakenneratkaisuja. Tietysti Scottin tuotannon rinnalla vaikuttivat samaan suuntaan erilaiset aatehistorialliset, yhteiskunnalliset ja myös ahtaammin runouden piiriin rajoittuvat tekijät;

⁶ V. Tarkiainen, Aleksis Kivi. Elämä ja teokset. 5. painos. Porvoo — Helsinki 1950. S. 294—296.

rohkenen viitata niin erilaisiin kehitystä kiihdyttäneisiin vaikuttajiin kuin Goethen, saksalaisten romantikkojen esteettisiin pohdiskeluihin sekä Ranskan yhteiskunnan voimakkaaseen käymistilaan 1800-luvun alkuvuosikymmenillä, mikä suoranaisesti heijastui Balzacin ja Stendhalin tuotannossa.

Jotenkin välittömästi vaikutti meidän kirjalliseen elämäämme se, että Scottin merkitys muodostui Ruotsissa varsin tärkeäksi. Innostus oli korkeimmillaan 1820-luvulla, jonka kuluessa ruotsinnettiin suurin osa hänen romaaniutuotantoaan ja jolloin keskeiset kriitikot katsoivat sitä koskevat kannanmäärittelyt velvollisuudekseen. Eräiden muiden englantilaisten kirjailijoiden, lähinnä Byronin, kera Scott vaikutti siihen, että Ruotsin kirjallinen kehitys alkoi ratkaisevasti vapautua saksalaisen romantiikan otteesta. Suunta muuttui jonkin verran realistisemmaksi; samalla alkoi esiintyä jäljittelijöitä.

Meillä seurattiin mukana varsin ripeästi, sillä Fredrika Tengström, josta aikanaan tuli J. L. Runebergin puoliso, tutustui Scottin teoksiin jo 1823 tai 1824.⁷ Kihlauseikanaan hän sai sulhasensakin innostumaan skotlantilaisesta kertojasta, ja tämän teosten tiedetään olleen vilkkaiden pohdiskelujen kohteena Lauantaiseurassa 1830-luvun alussa. Suomalaisten tuonaikaisia käsityksiä kuvastanee Immanuel Ilmonin lausunto vuodelta 1826. Hän näki Walter Scottissa shakespearemaista syvyyttä ja arveli Kaitselmuksen tarkoittaneen tämän kirjailijan esittämään suurta osaa ihmiskunnan kulttuurikehityksessä.⁸

Sopivaa on tässä huomata, että Fredrika Runeberg sittemmin kirjoitti Suomen kirjallisuuden ensimmäisen historiallisen romaanin; *Rouva Katarina Boije ja hänen tyttärensä* oli nimittäin hänellä valmiina jo 1843, vaikka julkaistiinkin vasta 15 vuotta myöhemmin.⁹ Esikuva ja mestari oli tietysti Walter Scott. Vielä tärkeämpää on kuitenkin panna merkille hänen aviomiehensä osuus. Ruotsissakin syntynyt epigonikirjallisuus liikkui pääasiallisesti historiallisessa aihepiirissä; sitä paitsi se osoitti, että helpointa oli jäljitellä sellaisia

⁷ Gunnar Tideström, *Runeberg som estetiker*. Helsingfors 1941. S. 66.

⁸ Tideström, *mts.* 66.

⁹ Karin Allard Ekelund, *Fredrika Runeberg*. Suomentaneet Helmer Winter ja E. A. Saarimaa. Porvoo — Helsinki 1945. S. 215.

ominaisuuksia, joissa oli jo tutunomainen romanttinen leima: hämyisten linnatapahtumien ja sotaisten seikkailujen ohella esim. tiettyjä henkilötyyppejä — ennustajattaria, nuoria sankareita, tunnotomia konnia jne. Sen sijaan varsinainen kansanelämätkuvaus, sellaisena kuin Scottin kotiseudunkuvaukset olivat sitä viitoittaneet, alkoi useissa maissa päästä alkuun vasta 1830-luvulla. Erik Lindström on Scottin vaikutusta Ruotsin kirjallisuuteen käsittelevässä väitöskirjassaan esittänyt meidän suomalaisten kannalta mielenkiintoisen toteamuksen: silloin kun Ruotsissa ei vielä tiedetty mitään taiteellisesti korkeatasoisesta oman kansan kuvauksesta, Suomi oli jo sellaisen saanut Runebergin *Hirvenhiihtäjissä*. Runomuodosta huolimatta Lindström näkee sen monessa suhteessa luonteenomaisena Scottin jälkeisenä kirjallisuutena. Vieläpä hän väittää, että suomalaisen runoilijan tuotannossa linja *Hirvenhiihtäjistä Vänrikki Stoolin tarinoihin* ei olisi ajateltavissa ilman Scottia.¹⁰

Yleensä kansallisen romantiikkamme miehet näyttävät pitäneen Scottia kirjallisena ihaneenaan, ehkä suorastaan yhtenä oman aikansa henkisenä oppi-isänä. Topeliukseen varsinaisesti puuttumatta mainitsen, että Snellman puhuu *Litteraturbladissaan* 1849 hiukan haikeasti ajasta, jolloin lukuhalu oli Suomessa vilkkaampaa kuin sittemmin pitkiin aikoihin: silloin opittiin ihailemaan Tegnériä, Atterbonia ja Stagneliusta ja silloin ”ilmestyivät Walter Scottin ensimmäiset teokset ja nykyisen ajan kansat oppivat niistä tuntemaan uuden kirjallisuuden lajin.”¹¹ R. Koskimiehen mielestä on miltei liikuttavaa siinä, että M. A. Castrén kuljetti Scottin romaaneja mukanaan Siperian matkoillaan ja lueskeli niitä Goethen ja Schillerin teosten ohessa.¹² A. Ahlqvist taas tuli lausuneeksi hyvin persoonallisella tavalla ihailunsa Scottia kohtaan arvostellessaan *Seitsemää veljestä*: ”Ja näin onnellistutettiin suomalaista yleisöä romaanilla, joka yhtä vähän muistuttaa esim. jotakuta W. Scottin romaania kuin kalmukien buddhankuva Belvederen Apolloa.”¹³

¹⁰ Erik Lindström, Walter Scott och den historiska romanen och novellen i Sverige intill 1850. Göteborgs högskolas årsskrift. 31:2. Göteborg 1925. S. 256—257.

¹¹ J. V. Snellman, Kootut teokset IX. Porvoo 1930. S. 206.

¹² R. Koskimies, Walter Scottin mestarivuodet. Porvoo 1931. S. 12.

¹³ J. V. Lehtonen, Aleksis Kivi aikalaistensa arvostelemana. Helsinki 1931. S. 238.

Näin sadan vuoden välimatkan takaa katsoen ja tuon ajan epä-lukuista ja ammoin unohtunutta Scott-epigonien joukkoa muistellen Ahlqvistin vertaus saa aivan toisen sisällyksen, kuin hän itse tar-koitti: hän tuli huomaamattaan lausuneeksi *Seitsemän veljeks*en omintakeisuudesta ja henkisestä itsenäisyydestä tunnustuksen, joka tällä hetkellä näyttää hämmästyttävän todelta. Tämä on syytä muistaa myöhempienkin vertailujen yhteydessä.

Edellä olevat viittaukset jo osoittanevat, että se kirjallinen ilma-piiri, josta Kivi vastaanotti virikkeitä, oli tuntuvasti scottilaisen harrastelun ja ainesten leimaama. Joskin Ruotsissa ja meidänkin ruotsinkielistemme keskuudessa innokkain vaihe oli ratkaisevasti ta-kanapäin, vaikutus luovaan työhön ei suinkaan ollut vielä päättynyt. Suomenkielistä kirjallisuutta ajatellen oltiin niin paljon myö-hässä, että Scottin romaanien suomennoksia alkoi ilmestyä vasta 1870-luvun alkupuoliskolla. Scottin kirjallisten konventioiden ja ideaalien tuntemusta välittivät tietysti meillekin omalla tavallaan myös Scott-epigonit; sellainen oli m. ruotsalainen, sittemmin kuuluisa valtiomies Louis de Geer, jonka 1840-luvulla ilmestyneen romaanin *Carl XII:s page* Kivi oli lukenut.

Ei liene minkäänlaista epäilystä siitä, että Aleksis Kivi on suo-ranaisesti ja välillisesti oppinut Walter Scottilta melkoisesti. Mutta ensi kädessä tämä oppi lienee käsittänyt sängen yleisluonteisia romaania koskevia seikkoja. Todennäköisesti skotlantilainen kertoja opetti hänelle, että terveesti ja luonnonmukaisesti nähty elämä muodosti romaanin omimman elämänilman. Samalla suomalainen kirjailija oppi huomaamaan, että tuo elämä koostui tavallisista ihmisistä, elävästä puhetavasta ja huumorista sekä että sitä kehysti milloin lempeänä, milloin suurenmoisen jylhänä nähty luonto. Edel-leen hän todennäköisesti varmistui siitä, miten merkityksellinen oli näkemyksen havainnollisuus koko romaanirakenteelle. — Niin yli-malkaisilta kuin nämä viittaukset saattavat tuntuakin, niihin tosi-asiallisesti sisältyy *Seitsemässä veljeksessä* luotua romaanimaailmaa ajatellen perustaa luovia aate- ja muotohistoriallisia aspekteja.

Jos halutaan mennä yksityiskohtaisempaan vertailuun Scottin ja Kiven, tässä tapauksessa *Rob Royn* ja *Seitsemän veljeks*en välillä, asia muuttuu monin verroin ongelmallisemmaksi. Itse kirjallisen vaikuttamisen problemaattisuuden ja tässä tapauksessa vielä vaikutuskentän monikerroksisuuden takia en mielelläni menisikään luet-

telemaan ns. vaikutteita ja osoittelemaan kausaalisuhteita siinä mielessä, kuin komparatiivisen tutkimuksen piirissä on yleensä tapahtunut. Sen sijaan lähtökohtani on varsin ahtaassa mielessä muotohistoriallinen. Haluan oikeastaan vain selvittää joitakin *Seitsemän veljeksien* taiteellista sommittelua sääteleviä muotoperiaatteita muuttaman vertailun avulla. Arvelen, että romaanimuodon erilaiset rakennusaineokset ovat juuri sitä aluetta, jolla Kivi on joutunut suorittamaan aikansa romaaniinventioon, lähinnä Scott-perinteeseen nojaavaa opinkäyntiä. Ilmeisesti tämä perinnepiiri ei suomalaisesta kirjailijasta näyttänyt lainkaan epäajankohtaiselta, pikemmin päinvastoin.

3

Olen valinnut *Rob Roy* romaanin aivan erityisestä syystä: muotohistoriallinen vertailu saa kenties lisää mielenkiintoa, jos on olemassa kuvattua elämänpiiriä selvästi leimaava yhtäläisyys, liittymäkohta. Sellainen näyttäisi olevan siinä, että Scott kuvaa kuuden veljeksien muodostamaa ryhmää, joka muussakin kuin monipäisyysdessään muistuttaa Jukolan seitsemää poikaa. Eräs eroavuus on syytä heti todeta: Scottin veljekset esittävät kirjassa suhteellisen vähäpätöistä osaa; sen sijaan tiedämme erittäin hyvin, että kaikkeen, mitä suomalaisen kertojan romaanissa tapahtuu, painaa leimansa se, että päähenkilön osa on jaettu seitsemälle miehelle.

Rob Roy ilmestyi 1817 ja kuuluu siten tekijänsä ensimmäiseen ja taiteellisesti painavimpaan romaanikauteen. Teosta on joskus sanottu rosvoromaaniksi; sehän on saanut nimensä älykkään ja jalon rosvon, eräänlaisen ylämaan Robin Hoodin mukaan. Toisaalta mukana on historiallisenkin romaanin arsenaalia; olihan Rob Roykin todella elänyt henkilö, josta kirjailija oli kuullut nuoruudessaan kerrottavan. Sitä paitsi tapahtumat kietoutuvat osaksi skottien vuoden 1715 kapinan valmisteluihin, ja kapinan puhjettua monet kirjan henkilöistä saavat surmansa. Romaanin runsasta kotiseutuainesta, jopa suorastaan väkevästi koettavaa kotiseutuhenkeä, on syytä erityisesti painottaa. Kirjailija kuvaa hartaasti etenkin Skotlannin ylämaan karuja maisemia ja kuin omaan maaperäänsä kiinni kasvaneita ihmistyyppejä. Vieläpä hän panee heidän suuhunsa syvää

kiintymystä kotipaikkaan korostavia lausumia, joiden etäistä kaikua on kuulevinaan eräissä Jukolan Juhanin vuorosanoissa. Tietysti itse tapahtumien kudos muodostuu lähinnä kirjavista seikkailuista.

Rob Roy ei ole päähenkilö, vaikka kirjan nimen perusteella saataisi niin arvella. Sitä paitsi hän taiteellisenä henkilökuvana joutuu ratkaisevasti eräiden toisten varjoon. Ajattelen ennen kaikkea Diana Vernonia, Scottin ihastuttavimpiin kuuluvaa nuoren naisen kuvaa, sekä Nicol Jarvieta, glasgowlaista neuvosmiestä, jolla humoristisessa rehevydessään ei liene monta vertaistaan kirjailijan tuotannossa. Päähenkilöksi on kuitenkin katsottava Frans Osbaldistone, hiukan väritön minä-muodossa tarinoiva kertoja, lontoolaisen liikemiehen poika, joka joutuu sukunsa vanhaan maalaislinnaan Skotlannin rajamaahan ja joka sieltä käsin tekee monivaiheisen retken ylämaan asukkaiden pariin. Rob Roy on jostakin selittämättömästä syystä ottanut tämän nuoren miehen suojatikseen ja yleensäkin toimii sekä tapahtumien käynnistäjänä että jännittävien tilanteiden laukaisijana. Tietysti asiaan kuuluu myös päähenkilön rakastuminen, ja kirjan päättää tieto onnellisesta avioliitosta ja elämän levottoman vaiheen jäämisestä taaksepäin.

Frans Osbaldistone tapaa vanhassa sukulinnessa setänsä, Sir Hildebrandin sekä tämän pojat, serkkunsa; nämä muodostavat sen kuuden veljeksen ryhmän, joka meitä nyt kiinnostaa. Veljekset kuvataan sivistymättömiksi, meluaviksi ja kömpelöiksi, ja heidän ainoita harrastuksiaan näyttävät olevan metsästys ja juopottelu. Isä sopeutuu taipumuksiltaan ja tottumuksiltaan hyvin poikiensa pariin. Heidän elämäntapojaan kuvastaa sekin, että ympäristö kutsuu heidän asuinpaikkaansa "poikien linnaksi" ("pojk-slottet"). Kertoja esittelee heitä, Kiven lukeman ruotsinnoksen mukaisesti, mm. seuraavaan tapaan:

"Hans söner voro verkligen so grofva och oformliga block, som man någonsin kunde önska sig se. Resliga, starka och vackra, tycktes de fem äldsta samt och synnerligen sakna både förståndets Promethei-gnista, samt det yttre behag och skick, som i den förfinade verlden stundom ersätter själsbrister. Deras värdefullaste moraliska egenskap tycktes vara den godsinnthet och förnöjsamhet, som var uttryckt i deras plumpa drag, och den enda talang, hvarpå de gjorde anspråk, var deras skicklighet i jagt, hvarför de endast lefde." — — (VI luku)

Miss Vernon, veljesten serkku, erittelee heidän ominaisuuksiaan seuraavassa puheenvuorossa:

”Ni skall få dem allesammans i en familjtafla, i lebensgrösse — det är en gunst, som är alltför lätt beviljad för att afslås. — Percival, äldste sonen och fidei-komissarien, har mera af dumhufvudet än af skogvaktaren, öfversittaren, jokejen eller narren — Min förträfflige Thorncliff är mer en öfversittare än ett dumhufvud, skogvaktare, jokej eller narr — John, som hela veckor å rad sofver i bergen, har mest af skogvaktaren — Jokejen är starkast hos Richard, ty han kan rida tvåhundra mil i et sträck, för att bli köpt och såld vid en kappridning — Narren är åter så öfvervägande hos Wilfred, att han kan kallas en komplett narr.” (VI luku)

R. Koskimies on kirjassaan *Walter Scottin mestarivuodet* kiinnittänyt huomiota myös tähän poikajoukkoon, jota hän sanoo ”hämmästyttäväksi ryhmäkuvaksi”. Tällaiseen kohteeseen suuntautuvan kerronnallisen perusvireen laatua hän luonnehtii sattuvasti näin: ”Ei ole kysymystäkään mistään nykyaikaisen herkästä sielunanalyysistä, ei ylevyydestä, ei suuresta draamallisuudesta, vaan leveästä tyyppejä luovasta eepillisestä kertomataidosta.”¹⁴

Tuo joukko ei ole kuitenkaan aivan yhtenäinen. Miss Vernonin esittelystäkin puuttui yksi: nuorin veli Rashleigh. Hän poikkeaa muista: hän ei ole vain kooltaan pienempi, hän on myös tavoiltaan, luonteeltaan ja henkisiltä kyvyiltään heidän täydellinen vastakohdansa. Tämän pani kirjan minä-kertojakin merkille heti kohdatesaan serkkunsa ensimmäisen kerran: muut vain irvistelivät ja kohauttelivat harteitaan, nuorin sen sijaan tervehti ystävällisesti ja toivotti tervetulleeksi. Tässä näkyy kuitenkin vain yksi puoli; viime kädessä hän osoittautuu romaanin varsinaiseksi konnaksi, jossa terävä äly ja — tarpeen tullen — hiotut käyttäytymisen muodot yhdistyvät mistään piittaamattomaan häikäilemättömyyteen. Lukija ymmärtää myös helposti, että hänellä on kyky saada muut tuntemaan alemmuutta rinnallaan ja että toisiin veljiin on iskostunut käsitys, että jos joku vastustaa tai loukkaa nuorinta, hän joutuu ennemmin tai myöhemmin katumaan.

¹⁴ Koskimies, mts. 242.

4

Taiteellista sommittelua silmällä pitäen on tarkoituksenmukaista rajoittaa vertailu *Rob Royn* ja *Seitsemän veljeksien* kesken lähinnä kahteen kysymykseen: monipäisen veljessarjan käyttöön koomisena yksikkönä sekä nuorimman erikoisasemaan veljesten muodostamassa ryhmäkuvassa.

Kummassakin romaanissa humoristinen kuva velijoukosta syöpyy aluksi mieleen 'suurena kokonaisuutena, synteellisenä näkynä' käyttäkseni Unto Kupiaisen sanontaa Kiven veljeksistä.¹⁵ Molemmissa tapauksissa ryöpsähtelee niin ikään lähes samaan muottiin valetusta miesjoukosta nuoruuden raju voima ja miltei animaalinen elämisen riemu tavallista hurjempana. Edelleen kummassakin kirjassa komiikka liitetään alun perin jykevään, suorastaan primitiiviseen aineellisuuteen. Kun Scottin veljeksillä on tilaisuus mässäillä valtavien liha-, piirakka- ja viiniannosten ääressä päivästä päivään ja heittäytyä siinä ohessa rivakkaan painiskeluun, Jukolan poikien elämässä tuollaiset hyvydet rajoittuvat lopultakin vain muutamaiin oikukkaan onnettaren lahjoittamiin tupkioihin.

Ehkä viimeksi mainittu muistuttaakin jo olennaisesta laadullisesta erosta. Scottin veljekset pysyvät lopultakin vain 'hämmästyttävänä ryhmäkuvana'. Saamme ymmärtää, että heidän elämänsä jatkuu samanlaisena päivästä toiseen. Kun he kaikki saavat surmansa kapinan melskeissä, niin kertoja antaa heidän kuolemansakin ylle valua sitä kollektiivisen komiikan hohdetta, joka jotenkin samanvärisenä on seurannut heidän jokapäiväisiä hurjastelujaan.

Suomalainen kertoja sen sijaan panee henkilöryhmänsä liikkeelle. Hän johtaa sen kosketuksiin erilaisten ihmisten kanssa ja näyttää sen erilaisissa toiminnallisissa tilanteissa: kosimassa Venlaa, jämäämässä aapistoa lukkarin tuvassa, tappelemassa Toukolan poikien kanssa jne. Kiven ryhmä muodostuu tällöin aivan toisella tavalla dynaamiseksi. Sen osalle tulee jatkuvasti uusia koomisia heijastuksia, sitä ympäröivä huumorin kehä kerrostuu. Samalla käy niin, että se ei enää toimikaan edessämme pelkkänä joukkona. Kun Scottin komiikka todella liittyy ryhmään, jonka yksilöt eivät juuri,

¹⁵ Unto Kupiainen, *Huumori suomalaisessa kirjallisuudessa I*. Tampere 1939. S. 135.

nuorinta lukuun ottamatta, saaneet omia kasvoja, niin Kiven romaanin jotkut veljekset, esim. Juhani ja Timo, erottuvat pian täysin omaleimaisin ilmein huumorin kannattajiksi, jotkut taas, kuten Tuomas, eivät yksilöinä ole lainkaan koomisia. Siten kohtaamme suomalaisen romaanin ryhmäkuvassa Scottin melko staattisen ryhmän sijasta dramaattista liikettä ja sisäistä jännitystä sekä pinnallisen, tyyppitunnuksia korostavan komiikan asemesta rikkaasti valaistuja ja pitkälle yksilöityjä henkilökuvia.

Näyttää ilmeiseltä, että perusrühmien tietyt samankaltaiset ainekset jäävät siten lopultakin toisarvoisiksi. Jossakin mielessä hyvin yhtenäisen ryhmän toimintaan saattaminen ja sen taiteellisten mahdollisuuksien monipuolinen löytäminen sen sijaan muodostuvat Kiven ratkaiseviksi ja täysin omaperäisiksi ansioiksi.

Romaanin historian kannalta yleisemminkin kannattaa panna merkille tuollaisen kiinteän ja kiinteydessään moni-ilmeisen ryhmän tuominen kerronnan piiriin. Se oli toista kuin säädyllisesti tai vähemmän säädyllisesti sanaileva "seurue", jollaisia epiikka oli esiteltyt lukemattomia. Se antoi myös aivan toisenlaisia mahdollisuuksia kuin seikkaileva ihmispari: Don Quijote — Sancho Panza, Robinson Crusoe — Perjantai tai herra ja palvelija monissa pikareskiromaaneissa. Arvelisinkin, että *Rob Royn* ja *Seisemän veljeksen* miesryhmät voidaan liittää Scottin aloittamaan ja Kiven omalla tavallaan jatkamaan draamallisen puolen korostamiseen romaani-kerronnassa. Erityisesti suomalaisen kirjailijan teoksessa seitsemän miehen joukko vie luontevasti painopisteen keskitettyjä tilanteita ja kohtauksia hyväksi käyttävään kerrontaan. Toisaalta samainen ryhmä muodostuu myös tarpeen tullen keskusteluseurueeksi tai vaike-nevaksi kuulijakunnaksi ja mukautuu siten epiikan vuosisatoja käyttämiin perustilanteisiin.

5

Toinen seikka, joka antoi aihetta Scottin ja Kiven velisarjan vertailulle, oli nuorimman veljen asema. Se, missä nämä henkilöt muistuttivat toisiaan, on jo aikaisemmin laillaan käynyt ilmi. Toisaalta on huomattava, että heidän myöhempi kehityksensä kulkee täysin eri suuntiin. Eerossa tapahtuu kasvua hämmästyttävän kulttuuritietoiseksi kansanmieheksi; Scottin nuorin sen sijaan tuhoutuu

omien sekavien juonittelujensa uhrina. Voidaanpa heidän eroavuut-
taan kärjistää vielä huomattavasti pitemmällekin: Ero edustaa
lopulta Kiven kehitysoptimismia ja idealismia kaikkein näkyvim-
mällä tavalla; niitä aineksia taas, joista Scottin nuorimman veljen
kaltainen tyyppi muovataan, ei sisälly Kiven eettis-henkiseen elä-
mänkuvaan lainkaan.

Tärkeintä tässä tapauksessa tuskin onkaan näiden henkilöiden
samankaltaisuus tai erilaisuus ihmisinä ja joukon jäseninä. Sen
sijaan näyttäisi siltä, että kumpikin kertoja on heidän kohdallaan
ajatellut ainakin yhtä paljon heidän tarkoituksenmukaisuuttaan
kertomuksen kannalta kuin heidän luonnettaan. Luomalla terävä-
piirteisen kontrastin kertojat ovat saaneet kuvaamansa joukon hal-
lintaansa jäsenytyneenä ryhmänä. Samalla he ovat tuoneet mukaan
kertomukseen tehokkaan konstruktiivisen välineen, jonka avulla eri-
tyisesti Kivi, joka muutenkin pitää paremmin ryhmänsä koossa
nuorinta myöten, kykenee jatkuvasti säätelemään tilanteiden hah-
mottumista.

Tuon päämäärän takia on ehkä jouduttu uhraamaan jotakin
näistä henkilöistä taiteellisina ihmiskuvina. Koskimies sanoo Scottin
nuorimmasta, että hän on ”jesuiitta ja suurrikollinen”, ja jatkaa:
”On kuin protestantti Scott olisi hänen kuvaansa tahtonut mahdut-
taa kaiken sen luontaisen, perinnäisen inhon, mitä hän tunsii hänen
katsomustaan ja tyyppiään kohtaan.”¹⁶ Vaikka mainittu tutkija
pitääkin häntä erinomaisena henkilönä kertomuksen kokonaisuuden
kannalta, hän katsoo kuitenkin hänet vieraaksi Scottin laadulle. Ju-
kolan Eeron eräänlaiseen konstruktiiviseen merkitykseen *Seitsemässä
veljeksessä* viittaa se, että hän lienee veljeksistä luonteena vähiten
johdonmukainen; meidän ei ole aivan helppo tavoittaa seikkailu-
vaiheen Eerossa ja Vuohenkalman torpan isännässä samaa henkilöä.
Kupiainen lienee ajatellut samaan tapaan todetessaan, että Ero
on sittenkin jäänyt jollakin lailla yksipuolisesti esitetyksi tyyppi-
ksi. Hän jatkaa: ”Hänellä on selvin tehtävä ’Seitsemän veljeksien’ huu-
morissa — hän on sen tietoinen koomikko, joka jatkuvasti ’veistelee’
samaa tyyliin —, ja hänen luonteensa on individualistisessa mie-
lessä jossain määrin jäänyt tämän tehtävän varjoon.”¹⁷ Tähän seik-

¹⁶ Koskimies, mts. 245.

¹⁷ Kupiainen, mts. 146.

kaan liittynee sekin, että Eeron tulkinta noudattelee eri tutkijoilla melko erilaisia linjoja. Esim. Koskimies pitää häntä tutkielmassaan *Seitsemän veljeksien rakenne* suorastaan ihmisvihaajana ja sulkee hänet siten tavallaan romaanin huumorin ulkopuolelle.¹⁸

Joskin voidaan korostaa Eeron merkitystä romaanirakenteen kannalta, ei tietystikään ole unohdettava, kuinka monisyinen hänen asemansa psykologisestikin velisarjassa joka tapauksessa on. Kun muistamme, millainen on hänen suhteensa esim. Juhaniin ja Siimeoniin, niin tämä puoli alkaa palautua mieleen. Kuitenkin Eeron avulla aikaansaatuja kontrastia ja siihen nojaavaa selkeää linjanvetoa sinänsä yhtenäisen henkilöryhmän sisällä on korostettava siitäkin syystä, että siinä toteutuu, tavallaan oireellisesti, yksi koko romaanin hallitsevimmistä hahmottumisperiaatteista. Näin eristettynä se näyttää erittäin yksinkertaiselta. Mutta kun alkaa havaita, mitä se teoksen eri alueilla ja kerrostumissa — tietysti erilaisen kuvauskohteen vaatimin muutoksin — merkitsee, rupeaa myös ymmärtämään sen nerokkuuden.

Sen erään sovellutuksen tapaamme luonnonkuvauksessa. Muistamme, että Kivi esittelee maisemansa korkeilta paikoilta, näyttää, mitä on oikealla, mitä vasemmalla — mitä pohjoisessa, mitä etelässä — mitä sadan, mitä kuudensadan askeleen päässä. Samalla hän katselee maisemaansa suurina, selvästi rajattuina elementteinä: siellä ovat paikallaan vuoret, metsät, ahot, järvet ja kylät. Tässä kaikessa on samaa painotettua selkeyden leimaa kuin Jukolan poikien ryhmäkuvassa ja samalla sitä jyrkää ja ilmavaa puhdasviivaisuutta, jota tapaa myös Scottin maisemissa. Sen sijaan mistään vastaavanlaisesta ei voi puhua esim. *Don Quijoten* yhteydessä.

Toisaalta jonkinlainen konstruktiivinen liikakorostus saattaa olla tunnettavissa, tosin varsin lievänä, muulloinkin kuin Eeron tapauksessa. Esitän tästä ehkä sängen erikoisen esimerkin. Kivi vetää varsin jyrkän rajan Jukolan ja Impivaaran välille. Tuota vastaakohtaa rakennetaan veljesten ollessa vielä kotona. Sitä kiihdytetään vähin erin muuttomatkan aikana ja se huipennetaan heidän viettäessään ensimmäistä iltaansa uudessa ympäristössä. Silloin he kokevat kouriintuntuvimmin, että he ovat jättäneet taakseen kaiken kotiin liittyvän ja lopultakin turvallisen yhteiskunnan ja että heitä ym-

¹⁸ R. Koskimies, *Novellin teoria*. Helsinki 1958. S. 63.

päröi villi erämaa, eräänlainen lainsuojattomuus ja kammoittavat hiidet ja peikot.

Ei liene aivan mahdoton ajatus, että Walter Scottin *Rob Royssakin* kuvaama Skotlannin alamaan ja ylämaan suhde olisi ollut tässä kohden ohjaamassa Kiven mielikuvitusta; se tavoitteli ennen kaikkea väljempää ulottuvuuksia ja terävämpää vastakohtaisuutta, kuin mihin hänen kotiseutunsa maisemat ja olot antoivat aihetta. Mutta jälleen Kivi saa tilaisuuden korostaa omaa erikoislaatuun; vastakohdan ilmentämiseen ei riitä enää kuvauksen realistinen taso: tarina-aines, ennen kaikkea Kalvean immen tarina, kohottaa sen hämmästyttävään fantastisiin mittoihin. Mutta kun on päästy seuraavaan päivään, ei pelosta eikä peikoista näytä olevan jäljellä juuri mitään. Vastakohdan rakentaminen on vain jyrkästi leikannut poikki veljesten entisen elämän. Ne ainekset, jotka kelpasivat tuon välimatkaa synnyttävän illuusion luomiseen, näyttävät pian menettäneen jotenkin täysin merkityksensä ja Impivaaran tienoot koetaan varsin luonnollisena elinympäristönä.

6

Jukolan pojat muodostavat siksi erikoisen ryhmän, että mahdollinen malli on ymmärrettävästi kiinnostanut sekä lukijoita että tutkijoita. V. Tarkiainen näki todennäköisesti melkoista vaivaa päätyäkseen siihen lopputulokseen, että Kiven elinaikana ei ainakaan missään talossa Nurmijärven Palojoen kylässä ollut samanaikaisesti seitsemää veljestä mieheksi varttumassa.¹⁹ *Rob Royn* kuusi ja Kiven romaanin seitsemän veljestä ovat joissakin suhteissa siksi lähellä toisiaan, että tuntuu houkuttelevalta ajatella, että muistuma Scottin kirjasta on Kiven henkilöryhmän alkuituna. Korostan kuitenkin edelleen, että näen tämän sinänsä toisarvoisena. Samalla on painokkaasti muistutettava myös siitä, että Kivi kykeni pysymään melko pidättyvänä osaksi Scottinkin jäljiltä versovan romanttisen proosatyylin ja ihmiskuvauksen kohdalla; samoin hän ei yleensääkään tyytynyt Scottin jäljittelijöiden käyttämiin ja helpommin toteutettaviin ratkaisuihin, ei esim. Scottin nuorimman veljen kaltaiseen melko kaavamaiseen konnatyyppiin.

¹⁹ Tarkiainen, mts. 380.

Sen sijaan Kivellä näyttää olleen erikoinen kyky panna merkille niitä ominaisuuksia, joilla Scott kuin sisältä päin loi romaanimaailmaansa järjestyksen ja muodon. Selviin, ehkä suorastaan terävästi piirrettyihin kontrastisuhteisiin vetoaminen saattaa tällöin tuntua kovin yksinkertaiselta, kenties helppohintaiselta ratkaisulta. Kuuluihan romanttisen tyylin näkyvimpiin ja samalla helpoimmin opittaviin sekä yleisimmin väärinkäytettyihin ominaisuuksiin vetoaminen valkoisen ja mustan, hyvän ja pahan, korkeuksien ja kuilujen vastakkaistehoon. Skotlantilaisella kertojamestarilla oli kuitenkin, silloin kun hän näytti itsensä parhaimmillaan, tässä omailmeinen ja romaanikerronnan silloisen kehitysvaiheen kannalta ilmeisen hedelmällinen linjansa: hän satoi väkeviin vastakohtiin vetoavan kuvaamistavan täysin luonnolliseen, realistiseen elämäntuntuaan. Tässä kohden Kiven, draamatikoin ja luontaisen realistin, oli luontevaa myötäillä, ilmeisen vaistonvaraisesti, suuren edeltäjänsä konventioita. Toisaalta Scottilta saadut virikkeet jäivät lopultakin vain etäisiksi lähtökohdiksi, ja niiden pohjalta kasvoivat suomalaisen kertojan täysin omaperäisiksi muovaamat ratkaisut. Tämä koskee monipäisen velisjärjestyksen taiteellista hyväksi käyttöä. Tätä tietä Kivi joka tapauksessa sai haltuunsa eräitä niistä aseista, joiden avulla hän puolestaan kykeni valloittamaan omakseen ja taiteensa ainekseksi sen elämänmuodon, jonka keskellä hän eli.

Tässä viimeksi mainitussa näkyy mielestäni Aleksis Kiven todellinen voima taiteilijana. Kun tämän toteamme, voimme samalla pitää todennäköisenä, että muiden kirjallisten perinneainesten osuus — niiden olemassaolosta tutkimus on täysin selvillä — on periaatteessa samanluontoinen. Tästä lienee johtunut, että *Seitsemän veljestä* on lopultakin antanut kovin niukasti mahdollisuuksia tavanomaisten vaikutteiden etsijöille.

LEEVI VALKAMA: *Six and seven brothers*

Among the few novels read by Aleksis Kivi were five by Sir Walter Scott and these he read in Swedish. Kivi was also familiar with several novels by imitators of Scott, for example "Carl XII:s page" by Louis de Geer. This study attempts to illustrate the relationship between "The Seven Brothers" of Kivi and the Scottish novel with particular reference to "Rob Roy"; it is

curious that in this novel Scott described humorously a group of six hunting and drinking brothers.

From 1820 onwards Finnish writers showed a particular interest in Scott's novels and people like Runeberg, Snellman and Topelius (the outstanding representatives of Finnish romanticism) seem at one stage or another of their lives to have considered Scott as a literary ideal. It is clear that Kivi made use of elements to be found in the renewal of the novel started by Scott in different ways. Probably he learnt from the great scot certain great facts about the act of the novel. He learnt that it is good to represent life in a wholesome and natural manner and that life consists of ordinary folk, living speech and humour; that it is surrounded sometimes by gentle and sometimes by magnificently barren landscapes. He no doubt also became convinced of the importance of clear vision and concreteness for the whole structure of the novel.

It would perhaps be tempting to see in Scott's six brothers the forerunners of Kivi's seven, but in my opinion this is a secondary matter. More important is the artistic understanding of such a male group by the respective writers. Scott's picture of his group is static, whereas Kivi had the talent to create and make living a coherent group of brothers experiencing multiple tensions and of it to make a dynamic element which controls private situation as well as the entire structure of the novel. Such a group was also very suitable for stressing the dramatic tone of the narration and Kivi, here too, adopts Scott's ideals about the form of a novel.

The last-mentioned fact suggests that the Finnish writer may have had a particular ability in unveiling the secrets of Scott's method in creating from the inside the structure and form of his novels. Both writers were fond of contrasts and in both cases the youngest brother is described as being quite different from the others. A similar lucidity and elegance can be observed in Kivi's landscapes and in his way of presenting situations in the novels. It is striking, that even more deliberately than Scott he tries to see contrast as an element in the natural and realistic picture of life and not by "romantic" stressing of artificial differences of type or moral extreme.

We must furthermore point out that the inspiration Kivi drew from Scott was in the end only a remote starting point or a hint for his general form. The Finnish writer gradually developed his own style which was suitable for his intimate artistic vision.